

Pranciškui Skorinai skirta tarptautinė mokykla Prahoje

2022 m. sukanka 500 metų, kai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse buvo išspausdinta pirmoji knyga – iškilaus humanisto Pranciškaus Skorinos (1470–1551/1552) parengta *Mažoji kelionių knygelė*, pasirodžiusi Vilniuje įkurtoje pirmojoje spaustuvėje. Tad neatsitiktinai Lietuvos Respublikos Seimo sprendimu 2022 m. paskelbti Pranciškaus Skorinos metais. Planuotus šventinius renginius papildė rugsėjo 12–19 d. Prahoje (Čekija) vykusio pirmojo tarptautinė mokykla „Gydytojas, leidėjas ir sodininkas. 500 metų nuo P. Skorinos veiklos perkėlimo iš Prahos į Vilnių.“ Praha pasirinkta neatsitiktinai – tai P. Skorinos miestas, kuriame humanistas išgyveno daugiau nei 20 metų.

P. Skorinos interesų, jo veiklos spektras platus – pirmiausia jis žinomas kaip knygų spausdinimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pradininkas, taip pat kaip humanistas, medicinos daktaras ir net sodininkas, kuris neabejotinai indėliu prisidėjo prie spaudos atsiradimo, jos plėtros, tarpkultūrinių ryšių ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Rytų Europoje puoselėjimo. P. Skorinos darbai yra išsamiai tiriami Lietuvos bei užsienio mokslininkų. Žymiausi ir reikšmingiausi P. Skorinos darbai – 1517 m. Prahoje išspausdinta *Rusėniškoji Biblija*, 1522 m. Vilniuje baigta komplektuoti ir leisti *Mažoji kelionių knygelė* ir 1525 m. išleisti *Apaštų darbai ir laišškai*.

Prahoje vykusią tarptautinę mokyklą surengė Karolio universitetas (*Univerzita Karlova*) kartu su partneriais: Lietuvių kalbos institutu, Čekijos Respublikos nacionaline biblioteka, Prahos lingvistų būreliu, Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetu ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka. Mokykloje dalyvavo dvi klausytojos iš Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos: bibliografė Simona Jaskėlevičiūtė ir šių eilučių autorė. Pirmojoje, iki šiol analogų neturinčioje mokykloje dėmesys buvo skirtas ne tik P. Skorinos asmenybei ir jo įvairialypei veiklai aptarti, bet taip pat pažinčiai su Renesanso knygos kultūra bei leidybos istorija.

Gausus būrys mokyklos klausytojų iš Lietuvos (Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių, Vilniaus universiteto ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekų atstovės, Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto ir Europos humanitarinio universiteto studentai, Vilniaus Pranciškaus Skorinos gimnazijos mokiniai) ir Ukrainos ne tik sekė P. Skorinos veiklos pėdsakais Prahoje, bet taip pat išklausė daugiau nei pusimtį (54) paskaitų, dalyvavo diskusijose. Neabejotiną įspūdį paliko turininga mokyklos programa – paskaitos kasdien trukdavo nuo ankstyvo ryto iki pat vakaro. Jas skaitė žinomi lektoriai iš Čekijos, Prancūzijos, Lietuvos ir kitų valstybių, pripažinti užsienio ir Lietuvos mokslininkai, knygų kultūros, leidybos istorijos ir raštijos paveldo tyrėjai. Tarp jų – habil. dr. Ilja Lemeškinas, habil. dr. Tomašas Hoskovecas (Tomáš Hoskovec), prof. dr. Arvydas Pacevičius, doc. dr. Alma Braziūnienė, dr. Nadiežda Morozova, dr. Stanislas Tumis (Stanislav Tumis), dr. Olga Shutova ir kt. Daugiausia (*sic!*), t. y. net 20, paskaitų (40 akad. val.) perskaitė šios mokyklos rengėjas, žinomas Čekijos bei Lietuvos kalbininkas, kultūros istorikas I. Lemeškinas. Kalbėdamas mokyklos atidaryme Karolio universiteto Didžiojoje

auloje, jis teigė, jog „Renesanso ir humanizmo pradžių žymintys Pr. Skorinos spaudiniai, įkvėpti Italijos Renesanso knygos pavyzdžio, įkūnija Vakarų Europos plėtros vektorių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisių perėmėjose – Lietuvoje, Baltarusijoje ir Ukrainoje“. I. Lemeškinas pasakojo, jog mintis surengti P. Skorinai skirtą mokyklą kilo 2019 metais, ruošiantis 2020 metais minėti jubiliejinius, 550-uosius P. Skorinos metus, tačiau dėl nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių tąkart planuotas renginys neįvyko. Sveikindamas susirinkusiuosius, I. Lemeškinas išreiškė viltį, jog ši P. Skorinai skirta tarptautinė mokykla netaps tik vienkartinio renginiu. Jam pritarė atidaryme taip pat kalbėjęs Prahos lingvistų būrelio pirmininkas T. Hoskovecas, sakęs, jog „kaip istorinis valstybinis darinys Lietuvos Didžioji Kunigaikštija tapo trijų šiuolaikinių tautų: lietuvių, baltarusių ir ukrainiečių, lopšiu, o iš rusėnų kalbos kilo šiuolaikinė baltarusių ir šiuolaikinė ukrainiečių kalba. Būdami europiečiai, kartu pasistenkime, kad Pranciškus Skorina išgarsėtų kaip visos Europos herojus“.

Paskaitų metu daug dėmesio skirta paties P. Skorinos paveikslui, jo asmenybei nušviesti. Ypatingas dėmesys buvo skirtas P. Skorinos kūrybai aptarti, jo išleistų knygų analizei. O. Shutova paskaitose kalbėjo apie pirminius P. Skorinos *Rusėniškosios Biblijos* šaltinius, jos grafinių dizainą. S. Tumis pasakojo apie XVI a. kultūrinius ir istorinius kontekstus. Lektoriai taip pat dėmesio skyrė įvairiakalbei ir įvairiatautei senajai Lietuvai, kalbėjo apie tai, jog P. Skorina buvo Renesanso žmogus, laisvasis intelektualas. Europos mastu žvelgiant, P. Skorina yra tokio asmenybės tipo pirmtakas. Paskaitose kalbėta apie knygos meną, svarstyta, kaip jis buvo suvokiamas XVI a. ir kaip jį galėjo suprasti vėliau, XVI–XVIII amžiais, gyvenęs žmogus. Prieita prie išvados, jog prie knygų meno formavimosi prisidėjo ir pats P. Skorina. Lektoriai taip pat nagrinėjo knygos istoriją ir jos komunikaciją, LDK leidybos situaciją, bibliofilijos sklaidą LDK, dėmesio skyrė rankraštinių knygų rusėnų kalba ir jose randamų marginalinių įrašų analizei, vandenženklams aptarti, taip pat rankraštiniams LDK totorių knygoms – kitabams. Kalbėta apie prūsų kalbos paminklus, taip pat apie lietuvių raštijos pradininkus Joną Bretkūną ir Martyną Mažvydą. I. Lemeškinas analizavo opią šių dienų problemą – kalbų mirtį ir baltarusių kalbos likimą. Pasak prelegento, kalbų mirtis lemiamą keletą veiksnių: mažos kalbos miršta dėl didžiųjų kalbų poveikio ir dėl žmonių veiklos – savų poreikių tenkinimo kitų kalbų plitimo sąlygomis.

Viena įdomiausių paskaitų-diskusijų buvo skirta P. Skorinos gyvenimui ir veiklai. Diskusijoje dalyvavusi A. Braziūnienė kvietė pasvarstyti, kiek šiandien pažįstame ir kiek įsisaviname daugiakalbės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją ir kultūrą. Prelegentė teigė, jog jaunajai kartai P. Skorina šiandien vis dar yra per mažai žinomas. Išskirdama P. Skorinos universalumą (be visa ko, dar ir botanikas, sodininkas, gydytojas), A. Braziūnienė teigė, jog Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, turėjusi visą plejadą šviesuolių, P. Skorinai buvo labai sava ir artima. A. Braziūnienei pritarė A. Pacevičius, teigęs, jog P. Skorina – humanistas, užsispyręs ir išsilavinęs žmogus, labai mobilus (daug keliavęs ir važinėjęs), dabar yra spausdinto žodžio nacių priekyje. A. Pacevičius pažymėjo, jog P. Skorina, kurio didelis indėlis turėtų būti iš naujo įvertintinas, vis dar yra per mažai populiarinamas. Visgi mūsų suvokimas, esą, priklauso nuo žiūros taško – vienaip P. Skorina vertinamas čekų, kitaip – baltarusių. Profesoriumi pritarė T. Hoskovecas, teigęs, jog P. Skorina – priežastis visiems mums mąstyti europietišškai. Jis – pasaulietis, Europos pilietis, kilęs iš Polocko, studijavęs Krokuvoje, Paduvoje įgijęs medicinos daktaro laipsnį, dirbęs Karaliaučiuje ir Vilniuje, tačiau gyvenimą baigęs Prahoje. Kalbėdamas apie P. Skorinos indėlį į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės knygos istoriją, I. Lemeškinas teigė, jog P. Skorina yra Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Prahos spaudos istorijos jungtis, asmuo, pradėjęs formuoti skaitytojų auditoriją. Apibendrindama diskusiją, A. Braziūnienė pažymėjo, kad P. Skorina yra mūsų pažintas, bet tuo pačiu ir nepažintas unikumas, tokių asmenybių kaip Leonardas da Vinčis (Leonardo da Vinci, 1452–1519) lygio.

Daugelis Prahos vietų mena P. Skoriną, todėl turiningos paskaitos buvo pajvairintos ekskursijomis, susijusiomis su P. Skorinos veiklos ir gyvenimo pėdsakais Prahoje. Lankytasi ir susipažinta su Prahos rotuše (kaip tik šalia jos P. Skorina nuomojosi iš pirklio Severino spaustuve, kurioje išspausdino savo *Rusėniškąją Bibliją*) ir jos istorija, arkivyskupija, domėtasi turtingu jėzuitų kolegijos – vadinamojo *Klementinum* – bibliotekos (dabar Čekijos nacionalinė biblioteka) paveldu, pristatytas tenykštės bibliotekos Retų spaudinių ir rankraščių skyrius. Dalyviai lankėsi Karolio tilto bei Franzo Kafkos (1883–1924) muziejuose, susipažino su Prahos miesto istorija ir kitomis lankytinomis vietomis, tarp kurių – paties P. Skorinos prižiūrėtas renesansinis karališkasis rūmų sodas. Neišdildomus įspūdžius paliko apsilankymas Šv. Tomo bažnyčioje ir augstinių vienuolyne. Čia lankyta seniausia Gediminaičių dinastijos kapavietė, domėtasi Lietuvos kunigaikščiu Butautu (m. 1380) ir Jogailaičių valdovais.

Mokyklą praturtino P. Skorinai skirtų naujų knygų sutiktuvės. Renginio metu P. Skorinai dedikuotas eiles skaitė žinomas poetas ir vertėjas Vladas Braziūnas, muzikiniai intarpais renginį pagyvino baltarusių akordeonisto Aliaksandro Yasinskio improvizacijos.

Mokyklos dalyviai ne tik papildė ligšiolines žinias, praplėtė akiratį, bet taip pat patyrė neišdildomų įspūdžių. Apibendrinant norėtųsi pasakyti, jog Pranciškaus Skorinos darbai – tarytum ženklai, kuriuos nenuilstant reikia nagrinėti ir toliau tyrinėti. Lieka tikėtis, jog šiuo su Lietuvos Didžiąja Kunigaikštyste susijusiu humanistu, Renesanso atstovu bus domimasi ir toliau, o senosios Lietuvos istorijos, raštijos ir apskritai kultūros paveldo pažinimas prisidės prie tolesnio visų mūsų istorinės savimonės ugdymo.

Parengė KOTRYNA REKAŠIŪTĖ

Įteikta 2022 m. spalį